

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Ba-midbar

Premsla, Yitshaq Itsaq ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

כא

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10257

תרגום אשכנזי

חקת כ כא

לענטע זיא זיינעם זאָהנע
אלעזר און , אהרן שטארב
אויף דעם גיפפעל דעז בערגז :
משה אבער אונד אלעזר
קאמען הערעאב פאָם בערגע :
(כט) ד"ה גאנצע געמיינע
זאָהנע , דאָס אהרן פֿערט
שידען וואָר : בעוויינטע איהן
דאָ גאנצע דוויו ישראל
דרייסיג טאָגע :
כא (א) דער כנענישי קאָניג
ערד , דער געגען
מיטטאָג וואָהנט , ערפֿוהר ,
דאָס

וילבש אתם את אלעזר בנו
וימת אהרן שם בראש ההר
וירד משה ואלעזר מן ההר
כט ויראו כל העדה כי גוע אהרן
ויבכו את אהרן שלשים יום כל
בית ישראל : ס כא וישמע
הכנעני מלך ערד ישב הגב

ר ש"י

תרגום אונקלוס

לא עכש : (כט) ויראו כל העדה וגומר .
כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד
אמרו היכן הוא אהרן אמר להם מת אמרו
אספ' מי שמעך כנגד המלאך וענר המגפה
ישלט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים
והראוהו מלאכי השרת להם נוטל במטה דאו
והאמינו : כל בית ישראל . האנשים והנשים
לפי שהיה אהרן רודף שלום ונטיל אהבה בין
צבאי מריבה ובין איש לאשתו : כי גוע . אומר
אני שהמתרגם דהא מית טועה הוא אלא אם
כן מתרגם ויראו ואתחווילו שלא אמרו רבטנו
כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו
ר"א תקרי ויראו אלא ויראו ועל לשון זה נופל לשון דהא
לפי שהיא נתיבת טעם למה שלמעלה
היאטו למה ויראו לפי שהרי מת אהרן אבל על תרגום
וחו כל כנשתא אין לשון דהא נוטל
אלא לשון אשר שהוא מגזרת שמוש אי שמכינו אם
מושם בלשון אשר כמו ואם מדוע לא תקרא
רוקי (איוב כ"א) והרבה מפורשים מזה הלשון
אם חרונים ימיו (ס"ד) :
כא (א) וישמע הכנעני שמוע שמת אהרן
וכסתלקו עני כבוד כו' כדאיתא בראש השנה
ועמלק מעולם רכועת מרדות לישראל
מוזמן בכל עת לטורענות : יושב הגב
זה עמלק שנאמר עמלק יושב בארץ הגב
וסנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי
שהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת
כנעניים בידם והם אינן כנעניים
ראו ישראל לבושים

ואלבש יתהוון ויתאלעזר בריה ושימ
אתרן תמן בריש טורא ונחת משה
וילעזר מן ההר : (כט) ויראו
כל העדה כי גוע אהרן ויבכו
אתרן תלתין יומין כל בית ישראל
כא (א) וישמע כנענא מלך ערד
ישב הגב יתיב דרוקא ארי

באור

באור

ואהרן יאסף את שבעת ימי המועד , שעורו כאשר ראו שבע
אהרן אז ויבכו אותו שלשים יום :
כא (א) וישמע הכנעני מלך ערד , ז"ל הרמב"ן והנכון צעני כי זה מלך ערד הוא יושב
בגב מעבר לירדן ומה (כי שכתבו כנעני יחושע מלך ערד אחד) בארץ כנען על
יד הירדן בגבול בני יהודה כיוון למצרים שהוא כנען , ושמוע מרסוק בנא בני ישראל דרך האחרים
ובא אל ערבות מואב להלחם בהם אס , וזה טעם וישמע , ולכך כפר הכתוב והוא יושב בגב
בארץ

ואהרן יאסף את שבעת ימי המועד , שעורו כאשר ראו שבע
אהרן אז ויבכו אותו שלשים יום :
כא (א) וישמע הכנעני מלך ערד , ז"ל הרמב"ן והנכון צעני כי זה מלך ערד הוא יושב
בגב מעבר לירדן ומה (כי שכתבו כנעני יחושע מלך ערד אחד) בארץ כנען על
יד הירדן בגבול בני יהודה כיוון למצרים שהוא כנען , ושמוע מרסוק בנא בני ישראל דרך האחרים
ובא אל ערבות מואב להלחם בהם אס , וזה טעם וישמע , ולכך כפר הכתוב והוא יושב בגב
בארץ

חקת כא

כִּי בָא יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ הָאֲתָרִים
וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב י מִמֶּנּוּ
וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ לַיהוָה
וַיֹּאמֶר

תרגום אשבנוי קיה

דאס ישראל העראן צאג
דורך דען וועג דער קונד-
שאַטער: גרוף ישראל אן,
אונד מאַכטע אַוינגע גע-
פּאַנגע: (ב) דא טראַג
ישראל דעם עוונגען אַיִן
געליברע

תרגום אונקלוס

וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם
וַיֵּלָחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ
(ב) וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל קִים תְּרַם-
וַיֹּאמֶר
וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׂנֵי אֵיכָה אֵל שְׂפָחָה אַחַת:

רש"י

לבושיהם כלבושי עמלקים ולבושם לשון כנען
אמרו ונתפלל סתם שנאמר אם נתון נתון את
העם הזה בידי: דרך האתרים. דרך הנגב
שהלכו בה מרגלים שנאמר ויעלו בנגב. דבר
אחר דרך האתרים דרך התייר הגדול הטוסע
לפניהם שנאמר דרך שלשת ימים לתור להם
(ב) והסרמתי. אקדיש שללם לנטיה:
ויקרא

באור

בארן כנען, כי בא מארץ אחרת אל מקום ישראל, וכדורו ישראל נדר שאם יתן אותם בידם
והיה כל אשר להם לה', וספר הכתוב כי שמעוה' את תפלתם וכדורו נדר לה' ושלמו אותו,
כי הרגו אותם עתה בימי משה, כמו שנה כל חרם אשר יחרם מן האדם לח' ויפדה מות ימות,
והשלים עוד בבאן לספר, כי החרימו ישראל גם את עריהם
אחרי בואם בארץ כנען, ואחרי מות יהושע לקיים את נדרם אשר נדרו ויקרא שם הערים
חרמה, והוא מה שנאמר בס' שופטים ובני קני חתן משה עליו מעיר התמרים את בני יהודה
נדבר יהודה אשר בנגב ערד (שופטים א' יז), ושם סתיב וילך יהודה את שמעון אחיו ויכו את
הכנעני ושב כפת ויחרימו אותה ויקרא את שם העיר חרמה (ס' יז), ושם נזלם הנדר הזה,
כל השלים הכתוב להזכיר הענין בבאן, חס כענין הפרזה שאמרה בדרת המן ויניחם אהרן
למשמרת ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וגו' את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען
(מית יז ל"ד), והוא לאשר מיתתו של משה עד משמרת הפסח, וכן אלה שמות האנשים אשר
עלה לבס את הארץ וגו' (לקמן ל"ד יז), נבואה שיהיו חיים וקיימים, כי לא יתכן שיהי' השם
מיחד להם אנשים על הספק, אבל הי' ראוי שיטו ליהושע בעת החלוקה וכתב שדו"ל, גם
כיון הוא לומר שהחרימו ישראל עתה בימי משה את העמלק הזה ואת עמי לפי חרב וקראו שם
מקום העלחמה חרמה, ואשר עברם את הירדן המית יהושע גם את מלך ערד אשר מלך אחרי
כן גם מלכי כנען אשר מלכו בימים ההם ובני יהודה נבאם בעריהם החרימו אותם ג' ויקראו
שם הערים חרמה, כי השלימו את נדרם אשר נדרו אבותם והסרמתי את עריהם, ולכך אמר
כאן ויקרא שם המקום חרמה ושם כתוב ויקרא שם העיר חרמה שם כל עיר שהיתה ממלך ערד
כי השלימו נדרם והי' שללם מחרמי נביה, והנה כל הנזכר כאן הי' בבת אחת וזלתי שהזכיר
ואת עריהם שהי' לעתיד נבואם בעריהם, ולכך אמר והסרמתי את עריהם ולא אמר אתהם
ואת עריהם כי הזכיר הכדר העתיד כי הם בעלחמה ימותו ושם יתמו, ולזון הכתוב נאות למה
ספר שבו שהי' ראוי לומר ויתן את הכנעני בידם ויחרימו אותם ואת עריהם ויקרא שם המקום
חרמה, אבל חסר הכתיב לרמוז שנתן הכנעני ביד מי שנתנו מישראל, מהם עתה ומהם
לעתיד, כי השם שמע את תפלתם והם קימו את נדרם, ע"כ והיותר נכון כפי' הראש' עשהם
שני מקומות זה הי' מעבר לירדן מדרמה, ובעבור שהחרימו ישראל אתהם ואת עריהם, על
כן לא נתן משה מארצם לאחד משנעי ישראל כשחלק להם את ארץ סיחון ועוג, ומה שכתוב בס'
שופטים שבני יהודה הטו ויקרא שם העיר חרמה, זה הי' מלך ערד שנעבר הירדן יחד:
דרך האתרים, ת' א אורח מאלילא, ודעתו שהוא מלאן ויתורו שתרגם ואללמן, והאל' q
נוסכת

בעליבדע, אונד שפראך: ווען דווא מיר דווען פֿאַלק אין מינע געוואַלט גיבט, זאָ וויל איך זיינע שטאַרטע פֿער- באַננען: (ג) דער עוויגע ערד־אַרטע דיא שטיממע ישראל, איבערגאַב איהם דען כנעני, אונד ער פֿער- באַנטע זיא זאַמט איהרען שטאַרטען: מאַן נעגנטע דען אַרט הרמה: (ד) פֿאַן דעם געבירגע הר בראַען זיא אויף, וואַנדטען זיך ווידער אויף דעם וועגע צור בינוען זעע צו, אום דאָ לאַנד אדום הערום צו קאַממען: אַלליין דאָ פֿאַלק וואַרד דער בעשוועהרליכען ריזע איבערדריסיג: זיא

וַיֹּאמֶר אֱסִנְתָּן תִּתֶּן אֶת־הַעַם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עֲרֵיהֶם: ג וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֹתָהֶם וְאֶת־עֲרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חֲרָמָה: פ

ד וַיִּסְעוּ מִהַר הַהָר בְּדֶרֶךְ יַם סוּף לִסְבֹּב אֶת־אֶרֶץ אֲדוּם וַתִּקְצַר נַפְשֵׁי־הָעָם בְּדֶרֶךְ: וידבר

תרגום אונקלוס

רשי

(ג) ויחרם אתהם: בהריגה: ואת עריהם: חרמי גבוה: (ד) דרך ים סוף: כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזירת מרגלים שנאמר וסעו המדברה דרך ים סוף וכאן חזרו לאחוריהם שנע מסעות שנאמר ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן וכי במוסרה מת והלא בהר ההר מת אלא שם חזרו והתחבלו עליו והספידוהו כאלו הוא בפניהם לא ובדוק במסעות ותמלאם שנע מסעות מן מוסרה עד הר ההר: לסבוב את ארץ אדום: שלא נתנס לעבור בארצו: ותקצר נפש העם בדרך: בטורח

וַאֲמַר אֶסְטַטְסַר תַּטְסַר ית־עמא קרין בידי וַאֲנַמַר ית־קרני הון: (ג) וקבל יי צלותיה די־ישׂראל וקטרי ית פֿגענאָה וַגִּמַר ית־הון גית קרני הון וקרא שְׂמָא דַּאֲתֵרָא חֲרָמָה: (ד) ונטל מַהוֹר טוֹרָא אֲזַרְתִּימָא דַּסּוּף לַאֲקַמָּא ית־אַרְעָא דַּאֲדוּם וַעֲקַת נַפְשָׁא דַּעֲמָא בַּאֲרָמָא: ואתרעם

באור

וכפת, כמו ובאזרוע נטויה (ירמיה ל"ב ד' ח'), וכן דעת הראב"ע והרד"ק בשרשים, ושעורו שאלו ישראל דרך שהמרגלים הלכו: וישב, כדרך נח"ל שהסתיר לע"ד הפעל בעתדים, והסגול שמתחת העי' הונח תחת פ"א הפעל, כמו מן יקנה יקון, יבן, גם לפעמים נשמע הסגול לגמרי ויבאו שני שאים נחיס רכופים, ויבך, וישת, וירד מיעקב ודומיהן: (ד) לסבוב את ארץ אדום, להקיף את ארצו, דרך אשוקל לכד היס סוף, והם המסעות שהזכרו בפ' אלה מסעי בני ישראל ויכעו מהר ההר ויחטו בכלמונה וימס לפונן וגו' עד שאלו אל ערבות מואב; ותקצר נפש העם בדרך, קצרה נפשם בענוי הדרך [ובלשון ע"ז אנקרוטוליר, ענקורט ליר, בל"א (קורן ווערדן)], ולא יתקן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותם בדרך ולא פירש בו כמה קצרה, שכל מקום שתמונה קצור נפש

וַיְדַבֵּר הָעַם בְּאֱלֹהִים וּבַמֶּשֶׁה
לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת
בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם
וַנִּפְשְׁנוּ קֶצֶה בַּלֶּחֶם הַקָּלֶקֶל :
וַיִּשְׁלַח יְהוָה בְּעַם אֶת הַנְּחָשִׁים
הַשְּׂרָפִים

(ה) זייא פֿיהרטען ווידרענע
רעדען ווידער גאָטט אונד
משה : וואָרום האָבט איהר
אונז אויז מצרים געפֿיהרט ,
דאָס וויר אין דער וויזטנייא
אומקאָממען זאָללען ? דאָ
וועדער בראָד נאָך וואַסער
איזט , אונד אונז פֿאָר דער
עלענדען שפּייזע עקערלט :
(ו) דער עוויגע אַבער זאָנדטע

גיפטיגע שלאַנגען (שרפֿים גענאָננט) אונטער דאָז פֿאַלק , דיא

ר ש י

תרגום אונקלוס

(ה) וְאַתְרַעַם עִמָּא בְּמִיטְרָא דִּי וְעַם
מִשֶּׁה נִצְוֹ לְמָא אֶסְקִיתוּנָא מִמִּצְרַיִם
לְמִטָּת בְּמִדְבָּרָא אַרִי לִית לְחִמָּא וְלִית
מַיָּא וַנִּפְשְׁנָא עֵקַת בְּטִנָּא הֲרִיז
דְּמִיכְלִית קָלִיל : (ו) וַיְרִי יְיָ בְּעַמָּא יַת
קָלִי

בטריח הדרך שהוקשה להם אמרו עכשיו היינו
קרובים ליכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו
כך חזרו אבותינו וכשתהו שלשים ושמונה שנה
עד היום לפיכך קצרה נפשם בענוי הדרך
ובלשון לע"ז אנקרו"טלור (בל"א קורן ווערדן)
ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותו
בדרך ולא פירש בו במה קצרה שכל מקום
שתמצא קצור נפש במקרא מפורש שם במה
קצרה כגון ותקצר נפשי בהם (זכריה י"א)
וכגון ותקצר נפשו בעמל ישראל (שופטים
י"ד) וכל דבר קשה על אדם טיפל בו לשון קצור
לקבל אותו הדבר ואין לו מקום בתוך לבו לטור
לשון גדול שגדול הוא וכבד על האדם כגון וגם
נפשם בחלה בי גדלה עלי (זכריה י"א) ויגאה
כשחל תכודתי (איוב י"ד) כללו של פירש כל לשון
קצור נפש בדבר לשון שאין יכול לסבול
הוא שאין הדעת סובלת : (ה) באלהים ובמשה :
השון עבד לקוטו : למה העלייתנו :
שניהם שוים : וכפשו קשה : אף זה לשון קצור
נפש ומאוס : בלחם הקלוקל : לפי שהיון
נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד
היון הזה שיתפס במעינו כלום יש ילוד
אשה שמכנים

באור

נפש במקרא מפורש שם במה קצרה , כגון ותקצר נפשי בהם וכגון ותקצר נפשי בעמל ישראל ,
וכל דבר קשה על האדם טיפל בו לשון קצור נפש , כאדם שהטורח בא עליו , ואין דעתו רחנה
לקבל אותו הדבר , ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הנער , ובדבר המטריח טיפל לשון
גדול שגדול הוא וכבד על האדם , כגון וגם נפשם בחלה בי , גדלה עלי , ויגאה כשחל תכודתי
כללו של פירש כל לשון קצור נפש בדבר לשון שאין יכול לסבול הוא שאין הדעת סובלתו : (רש"י)
ולא יוכל לסבול עוד לאריכות נסיעת המדבר : (ה) באלהים ובמשה , שמוס הני"ת הנ"א
עם פעל הדבור , יש שהוראתו כמו עם , לא דבר ה' בי (מלכים א' כ"ב כ"ו) , ויש מורה על
חומר הדבור לדבר עם (דברים י"א י"ט) , ואם הם הדברים הנדברים בעצמן , ואם יורה על
הענין , אשר מוטו הדבור , הוראתו הוכחת דברים על הדבר ההוא , פעמים לשבחו , ופעמים
לגנותו , ומובן מעניינו , כמו וידבר יהונתן בידו טוב (ש"א י"ט ד') , ככבודות מדבר בך (תהי' ^ל
פ' ג') , תשב בארץ מדבר (שם כ"ד') , ותדבר מרים ואהרן במשה (לעיל י"ב א') , וכן כאן
פירושו שהוכיאו דברים אשר לא כן על ה' ועל משה : ונפשנו קצה , עבר לנסתרת מנחי ע"ז
כי היא מלעיל , ועיניה שנפסם עאסה במאכל הזה מרוב התמדתו ומן רב , והם לא הכירו
טובת

דיא דאז פאלק ביסען: וא דאם פילע לייטע פאן ישראל שטארבען: (ו) דא קאם דאז פאלק צו משה אונד שפרא: כען, וויר האבען געוויריגט, דאס וויר ווידער דען עוויגען אונד דיד גערעדעט האבען, ביסטע דען עוויגען, דאס ער דיא שלאנגען פאן אונז אבי ווענדע: משה באט פיר דאז פאלק: (ח) אונד דער עוויגע שפראך צו משה, מאכע איווען שרף, ועטצע איהן אויף איינע שטאנגע צום צייכען: ווער געביסען ווארדן, זעהע דיווען אן, זא זאלל

ער ביים לעבען בלייבען:

משה

השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מִיִּשְׂרָאֵל: ויבא העם אֶל־מֹשֶׁה ויאמרו חֲטֵאתָנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בִיהוָה וּבְךָ הַתְּפִלָּל אֶל־יְהוָה וַיִּסַּר מֵעֲלֵינוּ אֶת־הַנְּחֹשׁ וַיִּתְּפַלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם: ויאמר יהוה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׁים אֹתוֹ עַל־גִּסְוֹהוּיָהּ כָּל־הַנְּשׂוּף וּרְאָה אֹתוֹ וְחַי:

ויעש

ר ש י

תרגום אונקלוס

שמכני ואינו מוסיף: (ו) את הנחשים השרפים שזרפים את האדם בארס שיניהם: וינשכו את העם יבא נחש שלקה על הולאת דבה ויפרע ממויאי דבה יבא נחש שכל המיכין געמיין לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה מטעמים: (ז) ויתפלל משה מלאך למי שמבקשים ממנו שיתפלל שלא יהא אכזרי מלמחול: (ח) על גם על כלום שקורין פורטיקא בלעז (פערטיקא והוא פערש בלשון אשכנז שטאנגן) וכן כנס על הגנעה (ישעיה ל) ארס נסי (שם מ"ע שאז נס שם י"ג) ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קוראו גם: כל הנשך אפילו

קלן ונביתו ויתעמא וטית עם סמי מִיִּשְׂרָאֵל: (ו) ואתא עמא למשה ואמרו חבנא ארי אתבעמנא קדם יי ועמא נצינא צלי קדם יי ויעדי טנגא יתחניא וצלי משה על עמא: (ז) ויאמר יי למשה עביר לך קליא ושני יתיה על את ויהי כל דיתנבית ויחיו יתיה ויתקום: ועבד

בלבאו קמור נשכו היה נזק ומתנוכה והולך אל

באור

עובת ה' וחסדיו להשניע נפסם ווס יוס בלא עאל ויגיעה כי התאוה השנים ותענוגי המתרות: הקלקל, שרש קלל וכפלה הפ"א והלמ"ד, וענינו כמו לחם הקל לשון בוז, ורש"י פי' לפי שהין נבלע באברים קראוהו קלקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעיני כלום יש ילוד אשה שמכנים ואינו מוסיף, ודעתי שקראוהו קלקל לפי שהוא קל להתעכל, וכן דעת ת"א שתרנס בהוספת מלה דמויכליה קליל: (ו) הנחשים השרפים, שזרפים את האדם בארס שניהם (רש"י), ויהיה השרפים תואר על הנחשים, והן דעת דרד"ק בשרשים: (ח) עשה לך שרף, הדמות כח שרף מנחשת, כי כן כתוב (ראש"י), ועל גם על כלום שקורין פירק"א בלעז (כ"מ ברש"י כ"י) בל"א (שטאנגי), וכן וכנס על הגנעה (ישעיה ל' ע"ו), ארס נסי (שם מ"ג), שאז נס (שם י"ג), ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קוראו גם (רש"י), וראש"י ע"כ ורבים השתבשו אמרו כי זאת הגורה לקבל כח העלמים, וקלילה תלילה כי הדבר נעשה בנזוי השם, ואין לו

חקת כא

ט ויעש משה נחש נחשת
וישמחו על הגם והיה אם
נשך הנחש את איש והביט
אל נחש הנחשת וחי : ששי
וייסעו בני ישראל ויחנו באבת :
יא וייסעו מאבת ויחנו בעיי
העברים במדבר אשר על
פני מואב ממזרח השמש :
יב משם נסעו ויחנו בנחל זרד :

מעו לאגדעו מואב שטאסט : (יב) פאן דא בראכען זיא אויף : אונד לאגערטען זיך
איים טהאלע זרד :

תרגום אונקלוס

(ט) ועבד משה חויא דנחשא וישויה
על-את והוי בר נכית חויא ית-גברא
וטסתבל לחויא דנחשא ונתתים :
(י) ונטלו בני ישראל ושרו באבות :
(יא) ונטלו מאבות ושרו במניות
עבראי כמדברא די על אפי מואב
כמדנח שמשא : (יב) מתמן נטלו
ושרו בנחלא דזרד : מתמן

באור

תרגום אשכנזי קב

(ט) משה מאכטע זיינע
קופפערנע שלאנגע , ריכט-
טעטע זיא אויף זיינע
שטאנגע צום צייכען : ווען
יעמאנד פאן איינער שלאנגע
געביסען ווארד , שוואטע
ער דינויף צור קופפערנען
שלאנגע , אונד בלייב אם
לעבען : (י) דיא קינדער
ישראל'ז בראכען אויף : אונד
לאגערטען זיך צו אבת :
(יא) פאן אבת בראכען זיא
אויף : אונד לאגערטען זיך
אין דער אונגעוואהנטן געגנד
צו עברים , אין דער וויזטע ,
דיא אן דיא מארגענוויטע
פאן

רשי

אלא שניכית הנחש מזהרת להמות לכך
כאמר כאן וראה אותו ראיה בעלמא ובנשיכית
הנחש כאמר והניש והיה אם נשך הנחש את
איש והביט וגומר שלא היה מזהר כשך הנחש
להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכוכה ואמרו
רבותי וכי נחש מומית או מוקיה אלא בזמן
שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין
את לבם לאביהם שנשמים היו מתרפאים ואם
לאו היו כימוקים : (ט) נחש נחשת לא כאמר
לו לעשותו של נחשת אלא אמר משה הקדוש
ברוך הוא קוראו נחש ואני אעשהו של נחשת
לשון נופל על לשון : (יא) בעיי העברים
לא ידעתי למה נקרא שם עיים ועיי לשון חורבה הוא דבר הטאוש במטאת והעיי'ן בו
יסוד לבדה והוא מלשון יעים ויעה ברד (ישעיה כ"ח) : העברים דרך מעבר
העברים שם את הר נבו אל ארץ כנען שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמורי : על פני
מואב

לנו לחפש למה נורת נחש , ואם לא כן יראנו היש עין שימתיק המים המרים , אפי' הדבש לא
ימתיקם , ומה טעם לשום דבולת התאטום על השחין , ואין בתולדת הדבולה להסיר השחין ,
והאמת כי נשגבה ממת דעת עליון עכ"ל : על נם , שיהיו על מקום גבוה שיוכלו כלם לראותו :
(י) ויחנו באבת , ובסדר אלה מסעי זכיר עוד מסעות רבות בין הר ההר לאבת והם כלמונה
וסתן וגו' , אלא שלא נח הכתוב להודיע כאן סדר פרטי המסעות רק דרך כלל עד שבאו אל
ארץ סיחון ומשם שלח מלאכים אליו : (יא) בעיי העברים , לשון ארץ חריבה ומלחה מאין
סני , וכמו שמו את ירושלים לעיים (מהלים ע"ט ג') : (יב) ויחנו בנחל זרד , הוא דיטון-גד
המכר

(יג) פֶּאֶן דִּיאַ בְּרֵאשֵׁעֵן זִינֵא אוּיף : אונד לֵאגערטען זיך יענזייטו דעז פֿלוסעז ארנון : דער אין דער וויזטע פֿליסט , אונד אויז דען גראַנצען דעז אמרי הינויז געהט : דען דער פֿלוס ארנון אויזט דיא גראַנצע מואב'ז , צווישען מואב אונד אמרי : (יד) דאָרדער פֿינדעט מאַן אין דער גע- שיכטע דער קריגע דעז עוויגען : נְהַב צו סוּפָה , אונד אונטער דען כאַלען

יג מוֹשֶׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֶרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיַּצִּיחַ מִגְּבֹל הָאֱמֹרִי כִּי אֶרְנוֹן גְּבֹל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי : יד עַל-כֵּן יֹאמֶר בְּסֵפֶר מִלְחָמֹת יְהוָה אֶת-זֶה־בְּסוּפָה וְאֶת-הַנְּחָלִים

ארנון
ארנון

תרגום אונקלוס

(יג) טַתְּנוּ נְטִלוּ וְשָׂרוּ מֵעֵבֶר דְּאֶרְנוֹן דִּי בְּמִדְבָּרָא דְנַפְיָא מִתְּחוּם אֶמְוֹרָאָה אֲרִי אֶרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֶמְוֹרָאָה : (יד) עַל כֵּן יִתְאַמְר בְּסֵפֶר קְדָכִין יֵת דִּי-עֵבֶר וְעַל-יִטָּא דְסוּף וּגְבֻרָתָא דְעַל נְחָלִי

שלא פירשה משה פירשה יפתח) כמו שאמר יפתח וגם אל מלך מואב שלח ולא אלה (שופטים י"א) ומשה רמז כאשר עשו לי בני עמי היושבים בשעיר והמואבים היושבים בצד מה אלו לא נתנום לעבור בתוך ארצם אלא הקיפוס סביב אף מואב כן : גבול האמורי : תחום סוף מדר שלהם וכן גבול מואב לשון קנה וסוף : (יד) על כן יאמר : על חגיגה זו וכנסים שנעשו בה יאמר בספר מלחמות ה' כשמשפרי' נסים שנעשו לאבותנו יספרו : את והב' כמו את יהב כמו שיאמרו מן יעד ועד כך יאמר מן יהב והב' והי' יסוד הוא כלומר את אשר יהב להם והרבה נסים בים סוף : ואת הנחלים ארנון : כשם שמשפריס בנסי ים סוף כך נ' לספר

רש"י

מואב מזרח השמש * במזרח של ארץ מואב : (יג) מעבר ארנון * הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרח עד שנאו מעבר השני לארנון בתוך ארץ האמורי בצפונה של ארץ מואב : הינחל מגבול האמורי . רצועה הינחל מגבול האמורי והיא של אמוריים וכנסת לגבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב ושם חטו ישראל ולא באו לגבול מואב (כי ארנון גבול מואב והם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם ואף על פי שלא פירשה משה פירשה יפתח) כמו שאמר יפתח וגם אל מלך מואב שלח ולא אלה (שופטים י"א) ומשה רמז כאשר עשו לי בני עמי היושבים בשעיר והמואבים היושבים בצד מה אלו לא נתנום לעבור בתוך ארצם אלא הקיפוס סביב אף מואב כן : גבול האמורי : תחום סוף מדר שלהם וכן גבול מואב לשון קנה וסוף : (יד) על כן יאמר : על חגיגה זו וכנסים שנעשו בה יאמר בספר מלחמות ה' כשמשפרי' נסים שנעשו לאבותנו יספרו : את והב' כמו את יהב כמו שיאמרו מן יעד ועד כך יאמר מן יהב והב' והי' יסוד הוא כלומר את אשר יהב להם והרבה נסים בים סוף : ואת הנחלים ארנון : כשם שמשפריס בנסי ים סוף כך נ' לספר

באור

הזכר באלה מסעי : (יג) מעבר ארנון , מנד השני של נחל ארנון שהוא גבול האמורי : כי ארנון גבול מואב , כי ארנון עמו בשאר המואב בהלחם סיון עמו והי' גבול ארנו , כו" ש' ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון (למטה כ"ו) ולכך לא הותר לישראל דק מנד השני שהוא גבול האמורי : (יד) בספר מלחמת ה' , הנראה בדברי הראש' ע' שספר בפני עמו היה ושם כתוב מלחמת ה' בעבור יריאיו , ויתכן שהי' עימות אברהם , כי ספרי' רבי' אבדו , ואינם נמצאי' אלנט בדברי נתן ועדו ודברי הימים למלכי ישראל , שירות שלמה ומשליו עכ"ל , וז"ל המתרגם אשכנזי , ואם כן הוא יתכן שכל הכתובים הללו מן את והב' עד פני הישוען (פסוק כ'), לקיחי' מדברי הספר ההוא , וכתבם משה בתורתו , לעדות לישראל שלא עברו על מצות השם , ולא כנסו לגבול מואב , כי שם כתוב גבול מואב , וזכר נחל ארנון , ונכסו הזכיר שהפסנה ארצו גדה מואב נשקפה על פני הישוען , בלומר שהעומד על ראש הפסנה רואה את המדבר מרחוק , שכן מורה לשון נשקפה , וז"ל המדבר ההוא עמו אינו בגבול מואב , ולא חטו בני ישראל בארצו , ועל הדרך הזה שרו כל התמיהות הטפלות בענין , עמדו עליהם המפרשים ונלאו להשיב עליהם על דרך הפשט , עד שגם אונקלוס המתרגם נטה מפשעות הכתיב והלך

הקת כא

אֲרֻנוֹן: טו וְאֲשֶׁר הִנְחִילִים אֲשֶׁר
בַּמָּטָה לְשֶׁבֶת עַר וְנִשְׁעַן לַגְּבוּל
מוֹאָב: טז וּמִשָּׁם בְּאֶרְצָה הוּא
הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה

אסף

תרגום אונקלוס

אֲרֻנוֹן: (טו) וְשִׁפּוֹךְ גִּחְלִיא דְמַחְבְּרִין
לְקַבֵּל לְחַיִּית וּמִסְתַּמֵּיךְ לְתַחוּם מוֹאָב:
(טז) וּבְמִתְמָן אֲתִיְהִיבֵת לְהֶזֶן פִּירָא הִיא
בְּפִירָא דִּי אָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ

תרגום אשבנוי קכא

ארנון: (טו) אונר דער באַכע
אויפֿלוס, דער זיך ווענדעט
צום וואַרנפֿלאַטץ ער:
אונר אָן דיִיא גראַנצע
מואב שטיצט: (טז) פֿאַן דאָ
צום ברוננען: יענעם ברוננען,
וואָ דער עוויגע צו משרה
שפראך

רשי

לספר נכמי נחלי ארנון אסף כאן נעשו נכסים גדולים ומה הם הנכסים: (טו) ואשר הנחילים תרגום של אסף אסף * אסף הנחילים אסף * אסף דם אמוריים שהיו נחבאים שם לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדב' עם חבירו בזה הזה והדרך עובר בתוך הנחל אמרו אמריו' כשיכנסו ישראל לארץ למעלה מהם ובהרם נחמים ואנכי בליסעראות והיו אותן הנקעים בזה של נד מואב ובהר של נד אמריוס היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחץ כיון שנאו ישראל לעבור נודעו ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה ונתקרב לנדהר של מואב וכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום והיו אשר נטה לשנת ער שההר נטה ממקומו ונתקרב לנדהר מואב וכדבק בו והיו וכשען לגבול מואב: (טז) ומשם בארעה * משם בא האש אל הבאר * כינר אמר הקדוש ברוך הוא מי מודיע לבני הנכסים הללו המשל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו לאשר שעברו חזרו ההרים למקומן והבאר ירדה לתוך הנחל והעלה משם דם ההרגום ורועות ואזכרים ומוליכתן סניב העתה

באור

ל בדרך הדרוש הרחוק ממנו הרבה מאוד, כי מה אלא החכרו המקומות הללו ב' ואלה מסעי, אין בו מקום טענה לפי דרכו, כי לא ידענו מה היתה כוונת סופר הספר הוא בהזכירו כל המקומות הללו, אם הם מקומות של מסעות בני ישראל או החכרו לכוונה אחרת, ולא בא הכתוב הכה אלא להגיד גבולו מואב הנראמי' * * * * * ועוד איתבן שבספר מלחמו' ההוא מרשנו מקומו' של מסעות ומכיות דגל אחד מדגלי ישראל או שבת משכנו, ומשה לא זכר ב' ואלה מסעי כי אם המקומות שנתה בס הארון, שהיא הלכ והעקר לכל האמנות, ויתר הנכסים והדגלים חטו במקומות הסמוכים להם, כי אי אפשר שיחטו כל רבנות אלפי ישראל במקום אחד * * * * * וכן בענין הבאר שרמו עליו, היא הבאר אשר אמר ה' למשה, אמרו רז"ל שהי' באר של מרי', ולא ידענו למה נכתבה כאן בסוף ארבעים שנה והלא הבאר נתנה להם בתחלת ארבעים שנה וע"פ דרכו יובן, וכן כל הנרות בלשון שנאו בכתובים הללו והשתנות העליזה ממליכות אחר הכתובים לא יקשה בעיניך, כי כן הי' כתוב בספר ההוא: אח והב, עיר שמהוהב אס הם שתי מלות, או שמה אמהכ אס הי' מלה אחת: בסופה, על יס סוף או יהי' גם הוא שם מקום, וכן מתורגם בל"א: והוא מאמר חסר הפעל אלא הכיאו הכתוב, או הוא מוסב על יאמר, והכוונה שנאמר ומוכר את והב בסופה ונחל ארנון בתוך הנחלים: (טז) ואשר הנחלים, הוא לשון משפך, והוא מדרון הנחלי' לפי שהמים הורדו' * * * * * נשפכים למטה דרך המדרון, ודומה לו בלשון ארמית שמתרגם שופך דם האדם דייאוד * * * * * הר"ק, והראש"ע כתב שהוא שם מקום: לשבת, אינו מקור כי אם שם מקרה כשם למלת ער, ולכן הלמ"ד בא"א, ולא נקמץ כמשפט המקור: ונשען, השרה הוה לא ישנא נבנין הקל, כי אם כנפעל, והולאתו כהולאת הנבנין

שפראך , פֿערזאמלע ראן
פֿאַרק , איד ווילל איהנען
וואסער געבען : (יז) דא זאנג
ישראל דיזען ליעד : קאממע
דזערויף , ברונגען ! זינגט
איהם דען וועכזעלגעזאנג :
(יח) ברונגען , דען פֿירטען
געגראבען , דיא עדלען דען
פֿאַלקען עראפֿנעט , מיט דעם
געזעטצעבענען שטאבע :
פֿאן מדבר גען מתנה :
(יט) פֿאן מתנה גען נחליאל :
אונד פֿאן נחליאל גען כמות :
(כ) פֿאן כמות נאך גיא , דאן
אים

אֶסְפֹּךְ אֶת־הָעַם וְאֶתְנֶה לָהֶם
מַיִם : ס יִזְאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת
הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֲנֹה
לִּהּ : יח בְּאֵר הַפְּרוּהַ שְׁרִים
כְּרוּהוּ נְדִיבֵי הָעַם בְּמַחֲקֶךָ
בְּמִשְׁעַנְתָּם וּמִמֹּדְבַר מִתְּנָה :
יט וּמִמִּתְּנָה נַחְלִיאל וּמִנַּחְלִיאל
בְּמֹת : כ וּמִכְמוֹת הַגַּיָּא אֲשֶׁר
בְּשֵׁרָה

רש"י

תרגום אונקלוס

המתנה וישראל ראו ואמרו שירה : (יז) עלי
באר - מתוך הכחל והעלי מה שאת מעלה
ומכין שהבאר הודיעה להם שנאמ' ומשם בארה
וכי משם היתה והלא מתחלת ארבעים שנה
היתה עוהם אלא אירדה לפרסם את הנסים
וכן אזי שיר . השירה הזאת נאמרה בסוף
ארבעים והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים
ומה ראה ליכתב כאן אלא העכין הזה נדרש
למעלה הימנו : באר חפרוה . זאת היא הבאר
אשר חפרוה שרים משה ואהרן (יח) במשענות'
במטה : וממדבר . כתב' להם : (יט) וממתנה
נחליאל

כנזש יתדעמא ואמן להזון מיא :
(יז) בכון שבח ישראלית תושבכתא
הרא סקי בירא שבחולה : (יח) בירא
דחפרוה רברביא פרוה רישי עמא
ספריא בחוטריוון וממדברא
אתיהיבת להזון : (יט) ומדאתיהבת
להזון נתתא עטהון לנחליא ומנחליא
סלקא עטהון לרמתא : (כ) ומרמתא
לחיליא רי בחקלי

באור

הקל : (יז) עלי באר ענו לה , לאן ענה טפל על השיר אף על התחלתו , לפי שהשרים
במקלות דרכם לשיר ולענות אלו לקראת אלו , וכן הוא כל"א (וועכסלגזאנג) , ושעור הכתוב
שירואל הבאר הזאת ואמרו לה עלי באר לקראתנו : (יח) באר חפרוה שרים , משה ואהרן :
במחקק , בינוני מן המרובע מן הכפולים , וענינו טתן החקק , והמטה שביד המחקק הוא
משענת המחקק , הוא סימן לגדולה וכבוד , ובו כרו הנדיבים את הבאר , והיא מליני שירת
על הבאר שהעלי בלי עימל וגיעה , על דרך פלא : והנה ידירי המכונה פילון בספרו חיי משה
כתב שהניאוי מלכי הארץ ההיא ויושביה הוכחות רבות למסור את הבאר ההיא , והיא תוכה רצוף
אזנים והוא נבין מפיאר ויקר עד מאוד מורה על עושר כבוד המלכים ההם , ויתכן על זה
לאמר , דרך מליכת השיר שחפרוה שרים כרוה נדיבים במחקק במשענות , והנה השירה
הזאת קנ בה מחוברת מדלתות מקבילות : מתדמי המוכן במלות ומלימות מתחלפות במשפט
השיר שזכרנו בהקדמה לשירת היס : וממדבר מחנה וגו' , כל אלו שמות של מקומות שזכרו
בספר מלחמות הקוד , כמו שזכרנו : (כ) ובשקפה , שער לגקבה נסחרת עם ו"ו המחקק ,
ולו הי' בינוני הי' מלרע , וגם הוראת כפעל משרש הזה כהוראת הקל , לפי שהעומד במקום
נבוא

בשדה מוצאב ראש הפסגה
 ונשקפה על פני הישימון : פ
 כל וישלח ישראל מלאכים אל
 סיוחן מלך-האמרי לאמר :
 כג אעברה בארצך לא נטה
 בשדה ובכרם לא נשתה מי
 באר בדרך המדך גלך עד
 אשר-געבר גבלך : כג ולא-

עברו וישלחו

נתן

איש געפילרע מואב ליגט,
 צור אנהאהע פסגי : וועלכע
 אויוויכט האט צור וויטע היין :
 (כא) ישראל ואנדטע באט-
 שאפטער אן סיוחן קאניג
 אמרי, אונד לויס איהם ענט-
 ביטען : (כג) לאס מיך דורך
 דיין לאנד ציהען! וויר וואללען
 וועדער אין אקער, גאד אין
 וויינגארטען אויווייכען, אויך
 קיין וואסער אויו דער
 ציוטערנע טרינקען : ואנדערן
 אויף דער העערשטראסע
 בלייבען, ביז וויר איבער
 דייע גראנצע הינאויו וינד :
 (כג) סיוחן אבער וואלטע

רש"י

כחליאל . כתרומו : (כ) ומנעות הגיא אשר
 בשדה מוצאב כי שם מות משה וסם בטלה
 הבאר ידבר אחר כרוה נדיבי העם כל נשיא
 ונשיא כשהיו חוכים טוטל מקלו ומושך חבל דגלו
 ומסכהומוי הבאר נמשכים דרך אותו סיוחן
 ובאין לפני חנית כל שבט ושבט : במזוקק .
 על פי משה שנקרא מזוקק שאלו כי שם
 חלקת מזוקק ספין ולמה לח נוכר משה בשירה
 זו לפי שלקה על ידי הבאר וכיון שלא נוכר שמו
 של משה לח נוכר שמו של הקב"ה . משל למלך
 שהיה מומיין אותו לכעודה אמר אם אהבני שם אני
 כתרומו ריש רמתא : פסגה י לשון גבוה וכן פסגו ארמונותיה (תהלים מ"ח) הגבוה
 חמוטותיה : ונשקפה . אותה הפסגה על פני המקום ששמו ישימון והוא לשון מדבר שהוא
 שמי דבר אחר ונשקפה הבאר על פני הישימון שנגמרה בימא של טבריא והעומד על הישימון
 מביט ורואה כמין כברה בים והוא הבאר כך דרש רבי תנחומא : (כא) וישלח ישראל
 מלאכים : ובמקום אחר תולה השלימות במשה שנאמר וישלח מלאכים ממדבר קדמות
 וכן וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וביפתח הוא אומר וישלח ישראל מלאכים אל
 מלך אדום (שופטים י"א) וגו' הכתובים הללו נדרכים זה לזה זה טעל זה פיתח שמה הוא ישראל
 וישראל הם משה לומר לך שגיא הדור הוא ככל הדור כי הגיא הוא הכל : (כב) אעברה
 בארץ : אף ע"פ שלא ננטו לפתוח להם בשלום נקשו מהם שלום : (כג) ולא נתן

תרגום אונקלוס

בתקלי מוצאב ריש רמתא ונשקפיה
 על ראפי בית ישימון : (כא) וישלח
 ישראל אנגדין קות סיוחן מלכא
 דאמוראא למיטר : (כג) אעבר בארעך
 לא נסמי בתקל ובכרם לא נשתה מי
 נוב באורח מלכא גויל עד די געבר
 תחומך : (כג) ולא שבך

באור

נשיא הוא נשקף לאנשים אליו . (הרד"ק) : הישימון, המדבר, כמו תצו במדבר בישימון
 דרך (תהלים ק"ד), עד כאן מדברי ספר מלחמות ה', ומשם ראוי שאין המדבר שחט בו
 בני ישראל בגבול מואב, כי אם יוצא מגבולו, והוא תכלית הכוונה פה, ע"כ : (כב) אעברה
 בארץ, דרך ארצך : עד אשר געבר גבלך, סוף לגבולך וכבר פרשתי שם הגבל כלשון
 העברה

נָהֵן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עִבְרָ
 בְּגִבְרוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת־כָּל־
 עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל
 הַמְּדִבְרָה וַיָּבֵא יְהֻזָּה וַיִּלְחֶם
 בְּיִשְׂרָאֵל: כִּד וַיִּבְהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי
 חֶרֶב וַיִּירֶשׁ אֶת־אֶרֶצוֹ מֵאֲרָגֹן
 עַד־יַבֵּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עָלָה
 גְּבוּרַת בְּנֵי עַמּוֹן: כִּה נִיבְקָה יִשְׂרָאֵל
 אֶת כָּל־הָעָרִים הַהֵלֵךְ וַיִּשְׁבֵּם
 יִשְׂרָאֵל

וואללמע ישראל ניכט דורך
 זיינע גראנצען ציהען לאסען:
 פערזאממעלמע אלל זיין
 פאלק אונד גינג ישראל ענט-
 געגען, ביז אין דיא וויזטע:
 אלו ער נאך יהצה קאם:
 גויף ער ישראל און:
 (כד) אבער ישראל שלוג איהן
 מיט דער שארפע דען
 שווערדטו (אויף דאזוהויפט):
 אונד עראבערט זיין לאנד,
 פאם ארגון ביז צום יבק, ביז
 צו דען קינדערן עמון, דען
 דיא גראנצע דער קינדער
 אכיון ווארפעוטע: (כה) ישראל
 גאם אלוף אללע דינע

שטאדטע איין: אונד לים זיך

רש"י

תרגום אונקלוס

אין

שבק סיחון ית ישראל למענה
 בתחוביה וכגש סיחון ית כל עמיו
 ונפק לקריות ישראל לטדברא ואין
 ליהין ואניה קרבא בישראל
 (כד) וטחתי ישראל לפתגם דח
 וירית ית ארעיה מארגו נא עד יבק
 עד בני עמון ארי תקיף תחום ד
 עמון: (כה) וכבש ישראל ית
 קרניא האלון ויתיב ישראל
 ומהו חוקי התראתו של
 הקנ"ה שאמר להם אל תגורם וגומר
 בטותיה

סיחון לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מש
 שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות כיון
 שאמרו לו ישראל נעברה נא בארצך אמר להם
 כל עמי איכי וישכ כאן אלא לשמרם מפניכם
 ואתם חומרים כך: וינא לקראת ישראל
 אלו היתה חשבון מלאה יתושין אין כל בריה
 יכולה לכנשה ואם היה סיחון בכפר חלש אין
 כל אדם יכול לכנשו וכל שכן אלו היה בחשבון
 אור הקדוש ברוך הוא מה אני מטריח על
 בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר נתן בלב כל
 אכשי המלחמו' לנאת מן העיירות ונתקנצו כול'
 למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל אל
 הערים ואין עומד לכנדם כי אין שם אלא נשים
 וטף: (כד) כי עו. ומהו חוקי התראתו של

באור

העברה כשנא אחריו בי"ת השמוש ובין בלא בי"ת: (כג) ויבא יהצה, כמו ליהן, ומה
 יוקום למ"ד בתחלתה: (כד) ויירש את ארצו בארגן, מעבר חשני של ארטון משם ה
 תחלת גבול האמרי, והמקום הראשון שעל שפתו הוא ערער, כמ"ס מערער אשר על שפת
 ארטון (דברים ג' ל"ו): עד יבק עד בני עמון, כי באמת לקחו ישראל חצי ארץ בני עמון
 כמ"ס ויתן משה גד וגו' ויהי להם הגבול יעור וכל ערי הגלעד וקמי ארץ בני עמון עד
 (יהושע י"ג כ"ה), אבל לא נאמר לישראל מארץ עמון ומאז רק הארץ שהיתה בינם
 הנהא, ומה שלקח סיחון כבר מהם הותר להם לקחת מסיחון, לכן לא אמר עד בני
 סתם, כי אם יפרש שהוא עד יבק ומשם הוא תחלת איבור לישראל: (כה) בחשבון
 בנחיה, נעבור שחשבון עיר המלכ' נקראי' המקומו' הקעני' והפרז' בטת נערך העיר
 שהא

חקת כא

תרגום אשכנזי קכג

ישראל בכל ערי האמרי
בַּחֲשׁוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָאָרֶץ: כו כִּי
חֲשׁוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי
הוּא וְהוּא נֹלֵךְ בְּמֶלֶךְ מוֹאָב
הָרֵאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אֲרָצוֹ
מִיַּד עַד־אֲרָגֹן: לוֹ עַל־כֵּן יֹאמְרוּ
הַמּוֹשְׁלִים בָּאוֹ חֲשׁוֹן תִּבְנֶה
וְתִכְוֶנֶן עִיר סִיחֹן: כח כִּי־אֵשׁ

יצא

אין אללען שטאָרטען דען
יאמרו נידער, אין חשבון
אונד איהרן לאַנדשטאָרטען:
(כו) דען דיא שטאָרט חשבון
געהאָרטע דעם סיחון קאָניג
אמרי: ער האָטטע נעמליך
מיט דעם פֿאַריגען קאָניגע
פֿאַן מואב קריג געפֿיהרט,
אונד איהם זיין לאַנד אַב־
גענאַמען, ביז אַן דען אַרנן:
(לו) דאַרום זאָגען דיא
דיכטער, קאַמט דין נאָך
חשבון: דיא שטאָרט סִיחֹן
ווערדע ערבוואט אונד ער־
ריכטעט: (כח) דען פֿייהר

גינג

רשי

תרגום אונקלוס

ישראל בכל קרוי אַמוראָה בַּחֲשׁוֹן
וּבְכָל כְּפָרְנָהָא: (כו) אַרְיֵי חֲשׁוֹן קָרְתָא
דְּסִיחֹן מֶלְכָא דְּאֲמֹרָה הִיא וְהוּא
אַחַּ קְרָבָא בְּמֶלְכָא דְּמוֹאָב קְרָמָה
וְנָסִיבִית כָּל אֲרַעִיה מִיַּדִּיה עַד אֲרָגֹן:
(לו) עַל כֵּן יִיטְרוּן כְּתֻלִיא עוֹלָה
לְחֲשׁוֹן תִּתְבְּנִי וְתִשְׁתַּכְּלַל קְרָתָא
דְּסִיחֹן: (כח) אַרְיֵי־קִידוֹם תִּקַּף

(כח) צטתיה • כפרים הסמוכים לה •
(כו) והוא נלחם • למה הוצרך לכתב לפי
שלאמר אל תכר את מואב (דברים ב') וחשבון
משל מואב בותה כתב לנו שסיחון לקחס מהם
ועל ידו ~~ל~~ לישראל: מידו • מראשו: ~~וידו~~
(לו) על כן • על אותה מלחמה שלחם סיחון
במואב: יאמרו המושלים • בלעם שלאמר בו
וישא משלו (במדבר כ"ג) המושלים בלעם
וכעור והם אמרו בלו חשבון שלא היה סיחון
יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללוחו
שלאמר לו בלק כי ידעתי את אשר תכרך מבורך
וגומר (שם כ"ב): תבנה ותכונן • חשבון בשם
סיחון להיות עירו: (כח) כי אש יבא
מחשבון

באור

שהיא כאס: (כו) כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי הוא, עתה מצא להיות עיר סיחון מעת
אשר נלחם במואב ולכן הותרה לישראל: (כו) המושלים, כל מליצה נשגבה קצובה לדלתות
כמשפט שזכרנו בהקדמה לשירת היס, כשהיא מיוסדת על נגון תקרא שירה, ובלתי נגון תקרא
משל, ובעלי המליצה היא יקראו משלים, לפי שדרכם למשג משלים ולדמות דבר אל דבר,
והנהגם אלו הכתובים עד סוף פסוק למ"ד קצובי' כמשפט המאמר השירי המשובר, ולכך
נקרא משל: באור חשבון, בעת מלחמת סיחון על מואב ולכד את כל עריו כשאו משלם יאמר
לשאריו כשאו חשבון, וכן ת"א עולו לחשבון: תבנה וחכונן עיר סיחון, הכוונה שתבנה
לבוית מלכו' ועיר מושב המלך: וחכונן, מנבין התפעל והת"ו לעתיד ות"ו הנבין חכרה ושלמת
בדגש הפ"א: (כח) כי אש יצאה מחשבון, הכוונה על המלחמה שהיתה מתחלת מעיר חשבון
שהיא עיר גדולה ובטורה ואחר שלכד את חשבון לכד גם הערים הפרוזות וסביבותיהם • וראב"ע
פ"י שהוא רמו על אנשים שקשרו בחשבון על מלכה, ולת"א דרך אחר צוה: להבה טקרות
סיחון

הוי"ו

יצאה מחשבון להבה מקרית
 סיוחן אכלה ער מואב בעלי
 במות ארגון: כט אוילך מואב
 אבדת עם כמוש נהן בניו
 פליטם ובנתיו בשבית למך
 אמרי סיוחן: ל ונירם אבד
 חשבון עד דיבן ונשים עד נפח

גינג אויו חשבון, פלאטמע
 אויו סיוחן שטארט: פער-
 צעהרטע ער דער מואבים,
 בעויטצער דער האהען אים
 ארגון: (כט) ווערדע דור,
 מואב! פאלק רעו גאטצען
 כמוש: הוא ביזט פערלאהרן!
 זיינע זאהנע לים ער פליכטיג
 ווערדען, זיינע טאכטער,
 געפאנגען דעם קאניג אמרי
 סיוחן צו פיררען: (ל) הין
 איזט איהרע העררליכקייט,
 פאן חשבון ביו דיבן: וויר

אשר

האבען זיא פערוויזטעט, ביו גען נפח, דאן

תרגום אונקלוס

רש"י

תקדמא שא נפק מחשבון עבדי קרבא
 בשלהוביתא מקרתא דסיוחן קמילו
 עמא דשרו פלחית מואב כומריא
 דפלחין בית רחלא רמתא דארגון:
 (כט) וי רבון מואבאי אברתון עמא
 דפלחין לכמוש ססר בנוהי צירין
 ובנתיה בשביא למלכא דאמוראה
 סיוחן: (ל) ומלכו פסקת מחשבון
 עדא שולטן מדיבון וצדיאו עד נופח
 דסמיד

מחשבון. משכנשה סיוחן: אכלה ער מואב.
 סס חותה המדיכה קרוי ער בלשון עברי ולחייית
 בלשון ארמי: ער מואב. ער של מואב:
 (כט) אוי לך מואב. שקללו את מואב שימסרו
 בידו: כמוש. שס אלהי מואב: נתן הכותן
 את בניו של מואב: פלטים. נסים ופלטים
 נחרב ואת בנותיו בשנית וגומר: (ל) וכירס.
 אבד מלכות שלהם: אבד חשבון עד דיבון.
 מלכות ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם
 וכן עד דיבון תרגום של סר עד כלומר סר ניר
 מדיבון ניר לשון מלכות ועול וממשלת איש כמו
 למען היות ניר לדוד עבדי (מלכים א' י"ח):
 וכשים

באור

סיוחן, שהיא עתה קרית סיוחן, וכפל בענין כדרך בעלי השיר: (כט) אבדת עם כמוש,
 שס הנבל למואב ולעמון היה כמוש, וכן אמר יפתח למלאכי עמון את אשר יורידך כמוש אלהיך
 (שופטים י"א כ"ד), ואעור הכתו' כך הוא, אתה עם כמוש (הוא מואב), אבדת, נתן בניו
 פליטם, דרך המשוררים לדבר בענין אחד בגופים שונים כפי אשר תחית המליכה בפיהם:
 בשבית, שם כמו שניה: (ל) ונירם, הרד"ק הביא העלה הזאת בשם ירה, והג"ן לעתיד
 אלא שהו"ו מהפכה לעבר, לכן הג"ן דגושה כמשפט אחר ו"ו המהפך עתיד לעבר, והמ"ם
 לכנוי הנסתרים ופירושו ונירם אתם ונלקס עמם עד שאבד חשבון עב"ל. אך לפירושו היה צריך
 לכתוב וכירס נכר"י לפני מ"ם הכנוי יוש מי שפירש שהיא משרש ניר לשון מלכות, כמו למען
 היות ניר לדוד (מ"א י"ח ל"ו), ויהיה לפ"ו הקמ"ץ לפני מ"ם הכנוי כמשפט בכנויי השמות, וכן
 פי' הרשב"ע ואמר שולת ונירם מושכת עכמה ואשר עמה, וכן היא וכיר' אבד ניר חשבון. אך
 גם לפירושו זה יש במלה הזאת ענין זר במה שהו"ו פתוחה ואחריה דגש להוראת ה"א הידיעה
 החברה כמשפט חותיות בוכ"ל לפני ה"א הדעת החסרה שתהייה פתוחה, ואמנם לא תבא
 ה"א הידיעה במלה המקוצרת עם כטויים, לכן כתב שתי' מלת ונירם, כמו בתוך האלהי
 (יהושע)

חקת כא

תרגום אשכנזי קכד

אֲשֶׁר עַד-מִדְבָּא: לֹא וַיֵּשֶׁב
 יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי: לִבְנֵי יִשְׁלַח
 מֹשֶׁה לְרַגְלֵי אֶרֶץ-עֹזַר וַיִּלְכְּדוּ
 בְּנֵי-תִיבֵהוּ וַיִּירָשׁ אֶת-הָאֱמֹרִי
 אֲשֶׁר-שָׁם: לֹג וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ
 הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עֹזַר מֶלֶךְ-דְּהַבְּשָׁן
 לְקָרְאָהֶם חוּא וְכָל-עַמּוֹ
 לְמִדְבַּחְמָה אֲדַרְעִי: לֹד וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֶל-תִּירָא אֹתוֹ
 כִּי בִידֶךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-

דאן ביו מידבא רייכט :
 (לא) ישראל לים זיד אלוא
 אין דעם לאנדע אמרי נידער ,
 (לב) משה זאנדטע לייטע :
 אום יעור אייזוקונדשאפטען :
 זיא נאמען דיא לאנדשטאדטע
 איין , אונד מאן פערטריב
 דען אמרי , דער דאזעלכזט
 וואר : (לג) ווענדטען זיך אונד
 צאגען הינאוויך , דען וועג נאך
 בשן צו : אונד עוג , קאניג צו
 בשן , צאג איהנען מיט זיינעם
 גאנצען פאלקע ענטגעגען ,
 נאך אדרעי , צום קריגע :
 (לד) דער עוינע אבער
 שפראך צו משה : פירכטע
 איהן נור ניכט , דען איך
 געבע איהן , זיין

נקוד על רי ויורש קרי עמו

תרגום אונקלוס

ר ש י

דסמיד עד מידבא : (לא) ויתכ ישראל
 בארע אמורא : (לב) ושלח משה
 לאללא יתדעור וכפשו כפרנהא
 ותריד יתאמורא דיימתן :
 (לג) ואתפניאו וקליקו לאזרח טתגן
 ויפק עוג טלקא דמתגן
 לקרבותהון הוא וכל עמיה לאגחא
 קרבא לאדרעי : (לד) ואמרי למשה
 לא תרחל מניה ארי בידך מטרת יתיה וית כל

וכשים . ש"ן דנוסה לשון שמה כך אמרו
 המושלים וכשים איתם : עד נפח . השימוטוס
 עד נפח : (לב) ושלח משה לרגל את יעור .
 המרגלים לכדוה אמרו לא נעשה כראשונים
 בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם :
 (לד) אל תירא אותי . שהיה משה ירא להלחם
 שח תעמוד לי זכותו של אברהם שנאמר ויבא
 הפליט (בראשית י"ד) הוא עוג שפלט מן
 הרפאים שהכו כדלעומר וקביריו בעשרות
 קרנים שנאמר כי רק עוג מלך הבשן נשאר
 מיתר
 עמא

באור

(הושע ז' כ"א) . ויען שהמלה הזאת אינה כוללת מזרות , לכן נחר המתרגם אשכנזי בפי'
 השני , וכן דעת רש"י : אבד חשבון , שעירו אבד מחשבון עד לזכרון : ונשים , דקדוק מלה
 הזאת קשה מאוד כי דעת הראב"ע והרד"ק שהיא משרש שמש , והי' ראוי להיות איתן נקמ"ן
 והפ"א נכר"י כמאפט בנין הפעיל מגזרת הכפולים אלא שהיא על משקל וייסב אלהים , וסור"ק
 הפ"א תמורת הנזיר" , אמנם דעת הרד"ק שהיא משרש יש , כי מלאכו בני פ"א
 י"ד שהולכים על דרך חסרי פ"א ט"ן , כמו יצב דלתיה (יהושע ו' כ"ו) , וכן אם לא ישים
 עליהם ניהם (ירמיה מ"ט כ') , ולדעת כלם הוא לשון שמה , והכו' למ"ב והמ"ם
 היא למ"ד הפעל ואינה לכנוי , ותחסר מלת איתם : (לב) וירש , בבנין הפעיל הוראת לשון
 ג'דשין , וכן ת"א : (לג) אדרעי , לאדרעי : (לד) נתתי אחו' עבר במקום עתיד איתן
 איתו

זיין גאנצען פאלק אונד זיין לאנד, אין דיינע געוואלט: דוא ווירזט איהם טהון, וואו דוא דעם סיחון קאניג אמרי געטרואן, דער אין חשבון וואהנטע: (לה) זיא שלוגען איהן אויך, נעכט זיינען זאהנען אונד זיינעם גאנצען פאלקע, זא דאס ניכטו פאן איהם איבריג בלייב: אונד ערארבערטען זיין לאנד: **כב** (א) דוא קינדד ישראל ברעאכען אויף: אונד לאגערטען זיך אין דאז געפילד מואב, אס ירדן, געגען יריחו איבער: (ב) אלו בלק זאהן צפור'ו דיא טהא טען ערפוהר: וועלכע ישרא געגען דען אמרי אויוגעאיכט: (ג) געריטה דער מואב אין העפטיגע פורכט, פאר דער גאציאן, דיא זא גראס וואר: זא, דאס איהם גרוואטע פאר

עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי אשר יושב בהשבון: לה ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בקתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו: כב א ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו: ס סדר בלק וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי: ג ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני

כני

רשי

תרגום אונקלוס

עמיה וית ארעיה ותעבד ליה כמא וי עבדת לסיחון מלכא דאטוראה וי יתיב בהשבון: (לה) וטחו יתיה וית בנוזיה וית כל עמיה עד דלא אשתאא ליה טשיזיב ויריתו ית ארעיה: **כב** (א) ונטלו בני ישראל וישחיו במישראל דמואב טעיכרא לירדנא דיריחו: (ב) ויתו בלק בר צפור ית בל די עבד ישראל לאטוראי: (ג) ורחיל מואבאקה טודקדם עטא לתרא ארי סני הוא ועקת למואבאי טן

באור
 אלו, ודך המקראות כן ובפרט במאמרי האל ויעודיו: אשר יושב בחשבון, שעודו אל היה יושב בחשבון כי כבר לקחה ישראל מידו, וכן מתורגם בל"א: (לה) וירשו את ארצו, בבנין הקל היא לשון ירושה וכן ת"ס:
כב (ב) וירא, ויגר, ענינו כאשר ראה אונד, כמו שזכרנו רבות: לאמרי, בקטנות הלמד, והעעס לידוע, שהם סיחון ועוג, ולא היו במלכיכנען גדולי' כאלו וקעד

ייתר הרפאים (דברים ג'): (לה) ויכחותי עשה הרגו כדאיתא בנרכות בהרואה עקר טורא בר תלתא פרסי וכו':
כב (ב) וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי:
 אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם אנו על אחת כמה וכמה לפיכך: (ג) ויגר מואב לשון מורא כמו

בני
 אר
 חקת
 השו
 בל
 קדם
 לסי
 סדר
 יתקא
 לט
 כמנה
 כיוו
 חזק
 וקעד
 אל
 ודך
 חת
 על הל
 שכל
 וקעד